

LEYLÂ VÜ MECNÛN

Fuzûlî

DERGÂH YAYINLARI 78

Türk Klasikleri 5

Sertifika No 49170

ISBN 978-975-995-468-0

1. Baskı Mart 1981

9. Baskı Kasım 2024

Kapak Tasarımı

İşıl Döneray

Kapak Uygulama

Ercan Patlak

Sayfa Tasarımı

K. Yusuf Ünal

Sayfa Uygulama

E. Gökçe Aksoy

Baskı

Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad.

2622. Sok. No: 6/13

Bağcılar/İstanbul

Tel: (212) 446 05 99

Matbaa Sertifika No 52729

Dergâh Yayınları

Mimar Sinan Mah. Selamiali Efendi Cad.

No: 13/A 34672 Üsküdar/İstanbul

Tel: (216) 391 63 91-93

www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Leylâ vü Mecnûn'un yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

LEYLÂ VÜ MECNÛN

Fuzûlî

Hazırlayan
Hüseyin Ayan

SUNUŞ

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında eski ve geniş bir geleneğe sahip olan *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisi, Türk edebiyatında en büyük temsilcisine Fuzûlî ile kavuşmuştur.

Böyle mühim bir eseri yayımlarken, okuyucuya kolaylık ve anlaşılmasını sağlamak gayesiyle, mümkün olduğu oranda eserin nesre çevrilmiş şeklinin verilmesi de uygun görülmüştür. Metin nesre çevrilirken ifade ettiği mânadan çok metne sâdık kalınmıştır. Dolayısıyla bu nesirde metnin (edebî sanatlar, tasavvuf... açısından) ifade ettiği mânalar bulunamayacaktır. Metne böyle yaklaşmak daha çok “metin tahlili” sınırları içine girmektedir.

Edebî metinler, öğretim kurumlarında metnin orijinaliyle beraber okunmaktadır. Bu gayrete yardımcı olmak ve katkıda bulunmak için eserin sonuna *Leylâ vü Mecnûn*’un Osmanlıca kaliteli neşirlerinden birini koymayı da uygun bulduk.

DERGÂH YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Önsöz **9**

İkinci Baskının Önsözü **15**

LEYLÂ VÜ MECNÛN [METİN VE NESRE ÇEVİRİLMİŞ ŞEKLİ] **17**

Dîbâçe-i kitâb-ı Leylâ vü Mecnûn **19**

Dâstân-ı Leylâ vü Mecnûn **21**

Bu kasîde Hazret-i Bârî şânındadır **32**

Sâkî-nâme **54**

Bu kasîde Hazret-i Pâdişâh şânındadır **62**

Gazel-i muktezâ-yı hâl **98**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **106**

Gazel-i münâsib-i hâl **117**

Gazel-i ustâd **126**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **131**

Bu gazel Mecnûn münâcâtıdır **143**

Gazel-i münâsib-i hâl-i Leylî **173**

Gazel ez-zebân-ı Mecnûn **183**

Bu gazel Leylî dilindendir **200**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **204**

Bu gazel Leylî dilindendir **213**

Murabba‘ **231**

Bu murabba‘ gazel Leylî dilindendir **240**

Gazel **280**

Gazel **290**

Münâcât **297**

Gazel **305**

Bu gazel Leylî dilindendir **309**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **312**

Bu gazel Leylî dilindendir **316**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **321**

Bu gazel Leylî dilindendir **326**

Bu gazel Mecnûn dilindendir **331**

Leylînin bahâr-ı ‘ömrü hazâna erdiğiidir **332**

Gazel **341**

Mecnûnun Leylî vefâtından haber-dâr olup

hasretle dünyâdan gitdiğiidir **343**

Gazel **349**

Zeydin Leylî ile Mecnûnu rü’yâsında gördüğüdür **353**

Beyân-ı te’lîf-i kitâbdır ve târîh-i zemân-ı feth-i bâbdır **360**

LEYLÂ VÜ MECNÛN OSMANLICA METİN **363**

ÖNSÖZ

Edebiyatımızda Leylâ ile Mecnûn'un hikâyesi ilk defa Ali Şîr Nevayî (9 Şubat 1441-3 Ocak 1501) tarafından 1483'te yazılmıştır. O'na gelinceye kadar bu hikâye, Arap ve Fars edebiyatlarında işlenmiş ve yazıldığı dil ve bölgelerden yeni unsurlar almıştır. Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin başlangıcını, ölümü 690-700 yılları olarak gösterilen Kays (Mecnûn) b. Mülevvah Âmirî ile Leylâ binti Mehdî b. Sa'd Âmirîye'nin başından geçen vakalara bağlayanlar vardır. Bazıları ise Emevî ailesinden bir gencin amcası kızını sevip hâlini ona açıkça söyleyememesi üzerine uydurduğu bir hikâye ve söylediği şiirleri de Mecnûn'a isnad etmesiyle doğmuştur, derler. Mecnûn, Kays b. Mülevvah'ın lakabıdır. Bununla beraber, çeşitli zamanlarda cereyan etmiş vakaların zamanla Leylâ ile Mecnûn hikâyesi olarak bir araya getirilmiş olması daha akla yakındır.

Fuzûlî (öl. 963/1556), Leylâ vü Mecnûn mesnevisini, Kanunî'nin Bağdad seferine katılan Taşlıcalı Yahyâ Bey (öl. 1582) ile Hayâlî Bey'in (öl. 1557) teşvikiyle yazmıştır. Şâir bunlardan:

.....

Bir niçe zarîf-i hıttâ-i Rûm
Rûmî ki didük kazıyye ma'lûm

Ya'nî ki kamu dekâyık ehli
Her mes'eledede hakâyık ehli

Hem 'ilm fenninde nûkte-dânlar
Hem söz revîşinde dür-feşânlar

diye sözeder.

Fuzûlî'nin ve övdüğü kişilerin o zamana kadar edebiyatımızda yazılan Leylâ ile Mecnûn mesnevîlerinden habersiz olmaları mümkün değildir. Bu konuda araştırmalarda bulunanlardan

merhum Agâh Sırrı Levend,¹ Fuzûlî'ye ve ondan sonra Leylâ ile Mecnûn hikâyesini işleyenleri şöyle sıralar: Şâhidî, Hamdullah Hamdî, Ahmed Rıdvan, Bihiştî Ahmed Sinan, Kadîmî, Celîlî, Celal-zâde Salih, Sevdâyî, Hakîrî, Lârendeli Hamdî ve müellifi bilinmeyen fakat 1524'de Âzerî sahasında yazılan bir eser. Bu hikâye Halife, Kul Ata Azeri (Atâyî?), Kaf-zâde Fâizî, Örfî Mahmud Ağa, Andelîb ve Nâkâm tarafından da yazılmıştır. Ayrıca şuârâ tezkireleri Leylâ ile Mecnûn hikâyesini Ahmed Paşa (öl. 1496), Hayâtî (XV. yy), Tûrâbî (XV. yy), Mahvî Emîr İdris (XV. yy), Necâtî Bey (öl. 1508), Abdûlvahhâb Hayâlî (öl. 1522), Halîlî (Sarı Halil XVI. yy), Hayâlî Mehmed Bey (öl. 1556), Çâkerî Sinan Bey (XV-XVI. yy), Ârif Fethullah (öl. 1561), Kara Fazlı (öl. 1572), Sinan Çelebi (XVI. yy), Zamîrî (XVI. yy), Niğdeli Muhyî (XVI. yy), Fikrî (XVI. yy), Muhibbî Çelebi (XVI. yy), Mu'îdî (XVI. yy), Abdülhay Rif'atî (öl. 1669) ve Örfî'nin (XVI. yy.) de yazdığını haber verirler. Lakin bu adları sayılan şairlerimizin Leylâ ile Mecnûn hikâyesini ele alan eserlerine rastlanamamıştır.

Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin sadece divan edebiyatı konusu olarak işlendiğini söylemek mümkün değildir. Bu hikâye, geniş halk kitleleri arasında da söylenmiş ve yazıya da geçirilmiştir. Hatta Karagöz oyunları arasına bile girmiştir. Son yıllarda opera ve sinemaya konu olduğu da bilinmektedir.

Arap edebiyatında şekillenen Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin Farsçada İranlıların, Türkçede Türklerin, Urducada Hind yarımadasında yaşayanların hayatından unsurlar alarak zenginleştiği görülür. Okuyanlar bunu kolayca farkedebilirler. Ali Şîr Nevâyî'nin Leylâ ile Mecnûn'u "sâf, temiz ve derin fakat tasavvufî alaka olmayan bedbaht bir aşkın canlı ve güzel

¹ Agâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara, 1959, İş Bankası Yayını; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi 1973 1. c.

bir tasviri”² olarak görülür. Türk edebiyatının şaheserlerinden biri olduğunda kimsenin şüphe edemeyeceği, “Fuzûlî’nin elinizdeki Leylâ ile Mecnûn mesnevîsi, yine Türk asıllı olup eserini Farsça yazmış bulunan Genceli Nizâmî’nin (öl. 1204?) hikâyeye verdiği istikamettir. Araştırmacılar, Fuzûlî’nin Leylâ ile Mecnûn hikâyesini yazanlar arasında, sadece Nizâmî ile Câmî’yi zikretmesini, Nevâyî’nin mesnevîsini görmediğine, Emîr Husrev’inkini de anmaya değer bulmadığına bağlarlar. O halde, yukarıda adlarını andığımız Taşlıcalı Yahyâ Bey ile Hayâlî Bey’in:

.....

Leylî Mecnûn Acemde çokdur
Etrâkde ol fesâne yokdur

Takrîre getür bu dâstânı
Kıl tâze bu eski bûstânı

teklifleri, Fuzûlî için “şâirâne bir öğünme” olarak kabul edilmelidir. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu teklifi bir “imtihan” kabul eden Fuzûlî, konunun hakkını vermiştir.

Fuzûlî, kendinden önce yazılan Leylâ ile Mecnûn mesnevîlerini ister görmemiş, ister görüp de beğenmemiş olsun, bu konu onun mizacına uygun düşmüştür. O, bu sayede kendi hislerini ve tasavvufî düşüncelerini ifadeye imkân bulmuştur. Şair, hikâyenin akışına uygun bir dil kullanarak söz ustalığını ortaya koymuştur.

Fuzûlî’ye göre, Leylâ ile Mecnûn’nun ölümsüz aşklarının hikâyesi elinizdedir. Bu şaheserden herkesin duyuş ve anlayışı kadar nasibini alacağı muhakkaktır. Nitekim bu konuyu işleyen şairler de kendi anlayışları çerçevesinde, mensup oldukları milletlerin hayat ve kültürlerinden getirdikleri âdet ve ananelerin müsaadesi nisbetinde kendi duygu ve düşüncelerini dile getirmişlerdir.

² Ahmed Ateş, *İslam Ansiklopedisi*, VII.

Türk edebiyatında Leylâ ile Mecnûn denince, Fuzûlî hatıra gelir. Bunda Leylâ ile Mecnûn mesnevîsi kadar, her biri bir atasözü gibi zihinlere yerleşen şu beyitlerin de tesirinin olmadığı söylenemez:

Bende Mecnûn'dan füzûn 'aşıklık isti'dadı var

'Âşık-ı sadık benem Mecnûn'un ancak adı var

.....

Kıl tefâhür kim senin hem var benim tek 'âşkın

Leylî'nin Mecnûn'ı Şîrîn'in eğer Ferhâd'ı var

Ehl-i temkînem beni benzetme ey gül bülbüle

Derde yok sabrı anın her lahza bin feryâdı var

.....

Fuzûlî il seni Mecnûn'dan efzûn dir melâmetde

Buna münkir değül Mecnûn dahı ma'kûle kâ'ildür

.....

Nice hüsn ile seni Leylî'ye nisbet kılayım

Bilmeyüp kadrümi terk ü beni Mecnûn itdün

Eserde görünen Mecnûn, aşkın en üstün mertebesine çıkmış olduğu halde, Fuzûlî'nin kendisini âşıklığa ondan daha isti'dadlı göstermesi, şairin mizâcını ortaya koyar. Hele "il" dahı bunu böyle biliyorsa, susmaktan başka yapacak iş kalmaz! Mesnevîyi okurken yukarıdaki beyitleri hatırdan çıkarmamalıdır.

Leylâ ile Mecnûn'un aşklarını öğrenmek isteyenler Fuzûlî'yi okumalıdır. Ancak bu aşkın yüceliğini sezişte tereddüde düşenler olursa, sahife altlarında mensur olarak ifadeye çalıştıklarımıza bakabilirler. Yine tereddüdlerini gideremezlerse hatayı, Fuzûlî'nin söyleyişinde değil, bizim O'nun anlatmak istediklerini bugünkü dille ifadeye imkan bulamayışımızda aramalıdır.

Fuzûlî'nin okutulduğu üniversite ve yüksek okullarda Leylâ ile Mecnûn mesnevîsi, aranan metinler arasındadır. Halbuki

eser, uzun bir zamandan beri basılmamıştır. Suyu kaynağından içme imkanına sahip olanlara kolaylık sağlamak için bu baskıya bir de eski Türk harfli metin eklenmiştir. Kitapları arasında Leylâ ile Mecnûn'un eksikliğini duyanların sevineceklerini ümit ederiz.

Erzurum, Şubat 1981

HÜSEYİN AYAN

İKİNCİ BASKININ ÖNSÖZÜ

Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnûn mesnevîsi 3086 beyitliklidir. Eserin içinde (sırasıyla) 3 rubâî, 3 kasîde (biri: tevhîd, biri: na't, biri: Kanûnî Sultan Süleyman'a), 24 gazel (On tanesi: Fuzûlî'nin uygun gördüğü yerlerde söyledikleri, 9 tanesi: Mecnûn'un dilinden, 5 tanesi: Leylâ'nın dilinden söyledikleri), 2 murabbâ (biri: Mecnûn'un Leylâ'ya gönderdiği mektup, birisi de: Leylâ'nın Mecnûn'a cevâbıdır) bulunmaktadır.

Fuzûlî, Leylâ ile Mecnûn mesnevîsine, mensûr bir önsöz "dibâce" ile başlar. Arkasından 3 rubâî kaleme alır. Mesnevî nazım şekliyle Cenâb-ı Hakka yalvarıp şükrederek O'nun varlığını ve birliğini ifadeden sonra yalvarıp yakarır.

Eserin tevhîdi, kasîde nazım şekliyle olup 19 beyitten ibârettir. Şâir, bundan sonra yine mesnevî ile "kâinâtın yaratılışı" hakkındaki düşünceleri söyler. Bu yolda cehâletini kabûl eder. "Kâinâtın yaratılışına" sebep olan Hazreti Peygamberi ele alır ve onu öğer. Peygamberimizin "mi'râc"ını 41 beyitte açıklamaya çalışır. Kasîde nazım şekliyle 19 beyitlik bir na't kaleme alır. Mesnevî ile "Kuvvet ve kudretin noksanlığını özürle arz" ederken, şâirâne öğünür. Bundan sonra 73 beyitlik bir "Sâkî-nâme" yazar. Fuzûlî'nin Heft-câm olarak da bilinen Farsça 327 beyitlik bir sâkî-nâmesi vardır. Ancak Fuzûlî, buna da ayrı bir önem vererek, 32. beyitten başlayan kısımda "sâkî-i bezme bâde için hitab" etmiş, 51. beyitten sonra da "bir tarik ile kesr-i nefsi" sözkonusu edip, asrın pâdişahını yâni Osmanlı Padişahı Sultan Süleyman'ı öğmüştür. Bu kadarla da yetinmeyerek, kasîde nazım şekliyle Kanûnî Sultan Süleyman'a 23 beyitlik bir medhiye yazmıştır.

Leylâ ile Mecnûn mesnevîsinin nazmına sebep olan hadise, 362. beyitten itibaren anlatılır.

Fuzûlî, "Saâdetlû Bey Hazretleri" olarak hitab ettiği Üveysi Beyi, mesnevî içinde (409-436) 28 beyitle öğer. Bundan sonra ise Leylâ ile Mecnûn'un hikâyesine geçer.

Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnûn mesnevîsi 437. beyitten başlayarak, 3015. beyitte son bulur. Bunlardan sonra 10 beyitlik "kitabın telif tarihi"ni beyan eden bir "hâtîme" ve vefâlîlarla zekâlîlardan duâ taleb eden 10 beyitlik mesnevî ile eser biter.

Yukarıda Leylâ ile Mecnûn mesnevîsinin 3086 beyitten ibaret olduğunu söylemiştik. Eserin sonundaki 3036 ile aradaki 50 beyitlik farkın hikâyesi şöyledir:

Mesnevî nazım şeklinin dışındaki manzûmeleri, asıl sayının dışında tutmak kaygısıyla, 33. sahifeden başlayan 19 beyitlik tevhîdi, beyit numarası yerine harflerle sıraladık. Nitekim 71-74 sahifelerdeki 23 beyitlik Kânûnî medhiyesinde de aynısını yaptık. Buna mukabil 54-57. sahifelerdeki 19 beyitlik na'tte, bu usûlün uygulanmadığı görülmektedir. Ayrıca, yer yer bazı beyitlere (tamamı 8 beyittir), numara verilmesi gözden kaçmıştır. Bütün bunlar, eserin tamamında 50 beyitlik bir farkın husûle gelmesine sebep olmuştur.

Kitabı eline alacaklardan, bu hatamızın bağışlanacağını umarız.

Leylâ ile Mecnûn'un ikinci baskısının hazırlanmasında emeği geçenlerle, tashihlerinde yardımlarını esirgemeyen Sayın Yasemin Erdiç ve Dergâh Yayınları mensuplarına teşekkürü bir borç bilirim.

HÜSEYİN AYAN